NEUTRALITATEA PERMANENTA A REPUBLICII MOLDOVA IN CONTEXTUL GEOPOLITIC EUROPEAN

DORUL Olga,
Doctor în drept, conferenţiar universitar,
Institutul de Cercetări Juridice şi Politice
al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

The institution of neutrality in international law has always aroused heated discussions within the doctrine. However, there was no international treaty or at least a soft law instrument, thus todayit is difficult to discern the content of this legal concept. Therefore, today's lawyers frequently resorts to concepts of geopolitical and fully argue the need, but also the content of permanent neutrality status. The neutrality of The Republic of Moldova explicitly exclude participation in armed conflicts; participation in any political or economic alliance with purposes of initiating wars; any foreign military troops deployment on its territory.The status of permanent neutrality that the Republic of Moldova opted for does not enjoy an international application and we consider that the grounds of delayed recognition of the Republic of Moldova's permanent neutrality are in the deployment of Russian military troops on the territory of Moldova and constant strained relations between the Moldovan Government and the Transnistrian authorities.Therefore, in legal terms, save for some geopolitical reservations, there are perspectives for the Republic of Moldova to make use of its permanent neutrality status internationally.

Keywords: neutrality, permanent neutrality, international public law, geopolitics.

Pornind de la ideea că neutralitatea este un mijloc de asigurare a independenţei precum şi reprezintă garanţia absenţei imixtiunii din afară, considerăm că acest statut juridic particular contribuie considerabil la realizarea principiilor respective mai ales pentru statele tinere, garantîndu-le independenţa în politica externă, făcînd posibilă cooperarea favorabilă reciprocă cu toate statele lumii. Şi în acest sens ne proclamăm ferm dezacordul faţă de opinia lui Martin Wight, „*Sunt neutre statele care nu au deloc o politică externă activă*" [1, p. 32], totodată, dorim să precizăm că politica externă a Republicii Moldova trebuie să-şi păstreze independenţaşi individualitatea.

Estimăm util la începutului prezentului studiu să ne expunem asupra raţiunii adoptării de către Republica Moldova a statului de neutralitate permanentă, ce poate fi redusă la următoarele idei:

a) realităţile geopolitice. Republica Moldova este un nou stat european apărut ca urmare a dizolvării URSS, iar procesul de autodeterminare al fostelor republici sovietice şi a întregului spaţiu postsocialist constituia un scop al luptelor pentru sferele de influenţă;

b) potenţialul slab economic, politic, militar a Moldovei în raport cu ţările limitrofe care tind să-şi realizeze interesele în Republica Moldova, contînd inclusiv pe marele grupe etnonaţionale, care manifestă uneori tendinţe seceoniste. Schimbarea bruscă a politicii străine poate astfel să aibă reacţii prompte din partea acestor grupe

care ar putea pune la dubii chiar şi integritatea teritorială a republicii. S-a considerat astfel că pentru a nu deveni un punct convergent al anumitor presiuni politice, adoptarea statului de neutralitate va fi cea mai oportună decizie;

c) situaţia ţărilor vecine, cum ar fi România şi Ucraina, supuse unor presiuni, având la origine interesele marilor puteri;

d) necesitatea Republicii Moldova de a-şi orienta economia spre piaţa externă. S-a considerat la acel moment că anume statutul de neutralitate, stimulînd o colaborare (inclusiv cea economică), fără preferinţe politice, ar putea favoriza considerabil dezvoltarea economiei naţionale, integrarea sa în cadrul economic european. [2, p. 11-12]

Totodată, statutul de neutralitate permanentă pentru care a optat Republica Moldova nu se bucură de valorificare pe plan internaţional şiconsiderăm că motivele ce ar explica întîrzierea recunoaşterii internaţionale a statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova sunt : staţionarea trupelor militare ruse pe teritoriul Moldovei;relaţiile între guvernul moldav şi autorităţile din Transnistria continue să fie tensionate.

Aspectele menţionate mai sus dăunează serios situaţiei Republicii Moldova şi afectează în mod serios eforturile axate pe consolidarea stabilităţii şi securităţii regiunii, determinînd alegerea căilor pentru a asigura recunoaşterea internaţională a statutului de neutralitate permanentă a ţării. [2, p. 13-14]

În ce priveşte încadrarea juridică a statutului de neutralitate permanentă, acesta a fost consfinţit în Constituţia Republicii Moldova din 29 iulie 1994, care în articolul 11 „*Republica Moldova, stat neutru”* stipulează: *Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă. Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său*.

Statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova a fost proclamat oficial, în calitate de mijloc, în vederea atingerii anumitor scopuri de politică externă. Astfel, în vederea asigurării securităţii naţionale, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărîrea privind Doctrina militară a Republicii Moldova Nr. 482-XIII din 06.06.1995, care prevede "*Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica ei externă şi internă, de neutralitate permanentă proclamată constituţional, poartă caracter exclusiv defensiv..."*

Mai tîrziu, Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru perioada ianuarie 1997- martie 1998 nr. 30 din 05.02.1997 la capitolul "Activitatea în domeniul politicii externe" a stipulat "*Strategia şi orientările principale ale politicii externe a Republicii Moldova - stat suveran, independent şi neutru - vor rămîne neschimbate. Accentul în realizarea acţiunilor concrete pe plan extern va fi pus pe caracterul lor pragmatic şi realist*". Prin Hotărîrea de Guvern sus-menţionată s-a preconizat adoptarea Concepţiei neutralităţii permanente, în baza căreia "*se vor întreprinde acţiuni în vederea obţinerii acordului din partea unor ţări de a deveni state-garant şi recunoaşterii neutralităţii Republicii*

Moldova în cadrul principalelor organizaţii internaţionale. Cooperarea cu Alianţa Nord-Atlantică se va desfăşura în conformitate cu Planul individual din cadrul Parteneriatului pentru Pace". Adoptarea Concepţiei neutralităţii permanente a fost preconizată pentru trimestrul IV a anului 1997 şi a fost pusă în sarcina Ministerului Afacerilor Externe. Însă pînă la momentul de faţă n-au fost atestate careva rezultate în această direcţie.

Din cele menţionate mai sus, observăm că statutul de neutralitate permanentă este direct consfinţit în calitate de mijloc de asigurare a securităţii statului.

O condiţie esenţială a neutralităţii constă în asigurarea inviolabilităţii teritoriului statului. Or, în situaţia Republicii Moldova, nu putem vorbi despre inviolabilitate, fiind prezentă problema existenţei formaţiunii secesioniste pe teritoriul din stînga Nistrului – autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană. În prezentul studiu nu ne propunem drept obiectiv cercetarea legalităţiisituaţiei din stânga Nistrului, aceasta constituind obiectul amplelor cercetări şi dezbateri, ci ne vom limita la evaluarea impactului situaţiei existente asupra statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova.

În vederea soluţionării principalului impediment pentru afirmarea internaţională a statutului de neutralitate, în opinia noastră - a diferendului transnistrean, este util să menţionăm că Republica Moldova a întreprins un şir de măsuri pentru a o soluţiona. La summitul de la Istanbul a OSCE din anul 1999 au fost întreprinse eforturi în vederea semnării de către Federaţia Rusă a obligaţiunilor de retragere a contingentelor militare din Moldova. Au fost numite două motive care dictau necesitatea scoaterii trupelor: 1) neutralitatea constituţională a statului, care interzice dislocarea cărorva formaţiuni militare aparţinînd altor state pe teritoriul său; 2) speranţa că scoaterea armatei a 14-a va duce spre soluţionarea crizei din regiunea transnistreană. [3]

Oricare ar fi evoluţia ulterioară a evenimentelor, suntem convinşi că recunoaşterea internaţională a statutului de neutralitate va face ca statul să devină mult mai atractiv în toate privinţele - politic, economic, în primul rînd pentru capitalul străin. Moldova ar avea de cîştigat în urma amplasării pe teritoriul său a diferitor instituţii internaţionale, pentru care este important statutul de neutralitate a statului. [4] Suplimentar, soluţionareasituaţiei transnistrene trebuie să devină un scop şi al altor state din regiune, precum şi al organizaţiilor internaţionale, deoarece nesoluţionarea în termeni urgenţi a crizei din regiunea transnistreană creează „un focar de insecuritate” pentru toată regiunea Europei de Sud-Est. [3]

Cu referire la participarea statului neutru la alianţele militare, dorim să menţionăm, că spre deosebire de Constituţia Austriei, al cărei dispoziţii fixează expres faptul, că Austria nu ia parte la oricare alianţe militare; ceea ce determină cert fundamentul obligaţiei sale de neutralitate [5, p. 41], în Constituţia Republicii Moldova, din contra, o astfel de dispoziţie expresă lipseşte, oferind prin aceasta prilej aprinselor discuţii.

Subiectul aderării Republicii Moldova la NATO în ultimul timp este puternic promovat de către oamenii politici, aceasta datorîndu-se probabil faptului că la momentul de faţă Republica Moldova intenţionează să se angajeze în reformarea tuturor structurilor naţionale de securitate şi apărare în vederea edificării capacităţilor adecvate pentru asigurarea securităţii naţiunii şi în scopul de a dispune de capacităţi pentru a contribui la operaţiuni internaţionale la nivelul potrivit. În acest context, colaborarea cu Alianţa Nord-Atlantică prezintă mai multe avantaje: beneficierea de consultări, expertizări şi facilităţi de acces la informaţii, folosirea experienţei NATO în domeniul gestiunii situaţiilor de criză, întărirea capacităţii de rezistenţă faţă de noile provocări internaţionale ce pot afecta securitatea naţională a oricărui stat (precum terorismul), ş.a. De remarcat e faptul că o colaborare cu NATO nu presupune neapărat şi renunţarea la statutul de neutralitate a statului. În acest sens, Parteneriatul pentru Pace (PfP) este principalul mecanism de realizare în practică a legăturilor pe probleme de securitate între Alianţă şi partenerii săi, precum şi de creştere a interoperabilităţii între parteneri şi NATO. Prin programe detaliate care reflectă capacitaţile şi interesele individuale ale partenerilor, aliaţii şi partenerii conlucreaza în scopul promovării transparenţei, planificării şi bugetării apărării naţionale, controlului democratic al forţelor armate, pregătirii pentru dezastre civile, alte urgenţeşi al dezvoltării capacităţii de a lucra împreuna. În luna noiembrie 2002 la Summit-ul de la Praga au fost lansate Planurile individuale de acţiuni ale parteneriatului (IPAP-urile), care sunt documente destinate ţărilor cu dorinţă politică şi abilităţi de aprofundare a relaţiilor sale cu NATO. Concepute pe o perioadă de doi ani, asemenea planuri sunt destinate să plaseze într-un document unic variatele mecanisme de cooperare ale statului-partener cu Alianţa, punînd accent în principal pe reforme interne. Georgia a fost primul stat care a semnat un IPAP cu NATO la 29 octombrie 2004, exemplu urmat mai tîrziu şi de Azerbaijan, Armenia, Kazakhstan. Republica Moldova a semnat Planul individual de acţiuni al parteneriatului Moldova – NATO la 19 mai 2006. Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului (IPAP) reprezintă o etapă calitativ nouă în aprofundarea relaţiilor cu NATO şi constă în elaborarea de comun acord a unor Programe (Planuri) de activitate ce prevăd realizarea de către statele partenere a unor reforme în cadrul sectorului de securitate şi apărare în conformitate cu necesităţile specifice fiecărui stat. Ţinînd cont de statutul său de neutralitate, Moldova, prin implementarea Planului Individual de Acţiuni (IPAP), nu urmăreşte obiectivul aderării la Alianţa Nord-Atlantică (NATO), ci speră să utilizeze Planul pentru accelerarea procesului de reforme în sectoarele apărării şi securităţii naţionale. [6]

În acest context, Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Planului individual de acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova - NATO nr. 641 din 30.07.2014 prevede: ”*Principalele obiective strategice ale Republicii Moldova rămîn a fi integrarea în Uniunea Europeană şi consolidarea dialogului politic şi a cooperării practice cu structurile euroatlantice. În condiţiile statutului său de neutralitate, Republica Moldova, prin implementarea Planului Individual de Acţiuni*

al Parteneriatului, nu urmăreşte obiectivul aderării la AlianţaNord-Atlantică, dar intenţionează să folosească Planul de acţiuni pentru a avansa în procesul de reformare şi modernizare a sectorului de securitate şi apărare naţională în conformitate cu noile evoluţiişicerinţe ale mediului de securitate actual. În acest scop, Republica Moldova va folosi baza politico-juridică necesară, inclusiv mecanismele instituţionale relevante, care au fost create în timpul etapelor precedente de implementare a IPAP. La fel, Moldova va examina posibilităţile de participare la iniţiativenoi de cooperarecuparteneriielaborate de aliaţi. Înacelaşi timp, în paralel cu implementarea IPAP, Moldova va conlucracu UE şi alte organizaţii internaţionale reprezentate activ în ţară pentru a asigura complementaritatea dintre IPAP, Acordul de Asociere Republica Moldova-UE şi Strategia naţională de dezvoltare."

În ce priveşteoformarea cadrului juridic intern în materia neutralităţii, ca deziderat, propunem adoptarea după modelul austriac a dispoziţiilor care ar pedepsi orice acţiune de încălcare a neutralităţii. [7, p. 34-35] Austria a inclus aceste dispoziţii în anul 1991, după revizuirea articolului 320 al codului penal. Suplimentar a fost adoptată legea federală asupra importului, exportului şi tranzitul materialului de război. De asemenea, ar fi necesar să fie expres menţionat faptul că statul va autoriza desfăşurarea în teritoriul său a oricăror tip de acţiuni, decise de Consiliul de Securitate a ONU în baza Capitolului VII al Cartei. Acestea, nu trebuie considerate ca fiind acte de război în sensul dreptului internaţional, însă drept acţiuni poliţieneşti faţă de statele care se fac vinovate de violarea dreptului internaţional şi prin aceasta, ele nu intră în cîmpul de aplicare a neutralităţii, fiind considerate, prin aceasta, compatibile cu un sistem de securitate colectivă.

Suplimentar, este necesar să reamintim că la moment se simte stringent necesitatea conturării conceptului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. Astfel azi suntem martorii elaborării concepţiei politicii externe a Republicii Moldova, fapt care dureaza ceva timp. Proiectul propus spre atenţia publică în ansamblu este reuşit, însă în ce priveşte materia cercetată, atestăm prezenţa anumitor momente neclare. Astfel, textul viitoarei concepţii nu oferă precizările necesare cu privire la mecanismele de consacrare internaţională a neutralităţii permanente a Republicii Moldova. Cînd se subliniază : «*Republica Moldova nu va lua parte la alianţe politice, militare sau economice avînd drept scop pregătirea unui război* ...» anumiţi comentatori a proiectului Concepţiei au remarcat astfel ambiguitatea formulei fixate care poate antrena, în viziunea lor pericolul asocierii statului la Tratatul CSI. [2, p. 8] Prin urmare, la momentul de faţă, la pregătirea concepţiei politicii externe a Republicii Moldova trebuie să conştientizăm faptul că principalul în ea va fi realismul, în special, realismul în atitudinea faţă de situaţia internaţională, realismul în punerea sarcinilor concrete, precum şi realismul în aprecierea propriilor posibilităţi. Concepţia politicii externe va contribui la procesele de unificare a ţării, la suveranitatea sa şi integritatea teritorială, la afirmarea statutului de neutralitate permanentă. Republica Moldova are nevoie de un curs previzibil pragmatic care va fi fundamentat nu pe iluzii, ci pe

posibilităţile obiective ale Moldovei şi interesele sale naţionale reale. Numai cu luarea în consideraţie a totalităţii legăturilor politice, economice şi culturale cu alte state şi popoare se vede garanţia înscrierii armonioase a Republicii Moldova în societatea internaţională. [4] În acest mod, conceptul de neutralitate obţine în cazul Republicii Moldova trăsături specifice.

În ce priveşte rolul Republicii Moldova în menţinereasecurităţiiinternaţionale, este necesar să menţionăm participarea militarilor Armatei Naţionale a Republicii Moldova la operaţiunileşi misiunile naţionaleşi internaţionale de menţinere a păcii care rămâne a fi una din priorităţile Armatei Naţionale. Participarea militarilor moldoveni în misiunile de pacificare reprezintă o dovadă a aspiraţiilor statului de a promova ideile păcii, stabilităţiişi securităţiiatît în interiorul ţării, cîtşi peste hotarele ei, devenind astfel un stat care contribuie la fortificarea păcii. Începînd cu 1997, Republica Moldova a contribuit activ la misiunile internaţionale sub egida OSCE în Republica Cecenă, Kosovo, Macedonia, Georgia, Tadjikistan, Ucraina; sub egida NATO în Bosnia şi Herţegovina; misiunile ONU în Liberia, Coasta de Fildeş, Sudan, Sudanul de Sud, Republica Central Africană şi Georgia, precum şi în cadrul forţelormultinaţionale din Irak şi Departamentului ONU pentru operaţiuni de menţinere a păcii (DPKO) din New York, SUA.[8]

Din cele expuse mai sus putem deduce concluzia că statutul de neutralitate este văzut în calitate de instrument de realizare a politicii externe a statului, de asigurare a securităţii naţionale, dar şi în calitate de scop al politicii externe, care este de o valoare de necontestat pentru statalitatea noastră, or, aceasta este motivaţia garanţiei prevăzute de articolul 11 al Legii Republicii Moldova Nr. 595-XIV din 24.09.1999 cu privire la tratatele internaţionale a Republicii Moldova, care stipulează: „*nu se admite ratificarea, adoptarea, aprobarea sau aderarea la tratatul internaţional, care limitează caracterul suveran, independent şi unitar al statului, precum şi care aduce atingere neutralităţii sale permanente* ...”

Totodată, în materia tratatelor internaţionale, atestăm că tratatele internaţionale ale Republicii Moldova încheiate cu ţările vecine sunt perfect compatibile cu statutul de neutralitate permanentă, cu principiile Cartei ONU, cu normele generale ale dreptului internaţional precum şi cu imperativele edificării în Europa a unor relaţii de securitate şi încredere.

Rezumând, în plan juridic, dar cu anumite rezerve de ordin geopolitic, există perspective pentru Republica Moldova întru valorificarea statutului de neutralitate permanentă în plan internaţional.

Referinţe bibliografice:

1. KARSH, E.Neutralityandsmallstates; Routledge. London, New York, 1990. 225 p.
2. MORARU, V. La République de Moldova à la recherche des voies vers la stabilité et la sécurité de la région dans le contexte des relationsentrel’OTAN et la Russie; NATO. 2002. 44 p.

3. МИХАИЛ, С.Внешние решения внутренних проблем и шаткость молдавского нейтралитета; Кишиневский обозреватель, nr. 7, 2 martie 2006; http://www.ko.md/cgi/article.pl?id=502312.
4. GUŢU, I.Евроинтеграция плюс восточный вектор; «Кишиневский обозреватель» nr.11 din 30 martie 2006. http://www.ko.md/cgi/article.pl?id=5608.
5. WAGNER, F. S. Toward a New Central Europe. A symposium on theproblems of the Danubian nations; Danubian Press, Inc., Astor Park. Florida, 1970. 380 p.
6. http://www.nato.md/index.php?option=com_content&task=section&id=3&Itemid=46
7. LANGE, M. L'Autriche: un Etat neutre dans l'UnionEuropéenne; L'Harmattan. Paris, 2006. 146 p.
8. http://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=163